

הרב יעקב אפשטיין

מתנות עניים ובניין בית המקדש

הקדמה

לרגל סיום כתיבת ספר 'מתנות הארץ' (חלק א'), הדפסתו והוצאתו לאור, כתב הרב יעקב אפשטיין, עורך הספר, את הדברים דלהלן בעניין מצוות מתנות עניים (עורך: י"פ).¹

בפרשת אמור, פרשת המועדות שאנו קוראים בתורה בפסח ובסוכות, לאחר הציווי על העומר ושתי הלחם מופיע פסוק שלא שייך כלל לפרשת המועדות (ויקרא כג, כב):
ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני ה' אלהיכם.
מפרש רש"י:

ובקצרכם - חזר ושנה לעבור עליהם בשני לאוין. אמר רבי אבדימס ברבי יוסף מה ראה הכתוב ליתנה באמצע הרגלים, פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום הכפורים והחג מכאן, **ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי, מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב קרבנותיו בתוכו.**

המהר"ל ב'גור אריה' משווה בין הנתנה לקרבן עפ"י ציווי הקב"ה לבין הנתנה לעניים עפ"י ציווי הקב"ה. במדרשים² וב'מדרש הגדול'³ שבהם מובא מדרש זה: 'ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה...' - לא נזכר כאילו בנה את בית המקדש, אלא 'בית המקדש קיים והוא מקריב קרבנותיו לתוכו'. מדרשים אלו מתאימים לדברי המהר"ל, שהנתנה הפרטית לעניים מושווית להבאת קרבנותיו הפרטיים לבית המקדש.
ניתן להסביר את פירוש רש"י באופן שונה.

מתנות עניים שנזכרו במדרש - אין בהן נתינה אלא הנחה, והעניים באים ואוספים את שלהם. וטעם הדבר הוא שבאמת איננו נותנים לעניים, אלא המניח מתנות עניים הוא כביכול המגדל בעבורם - כך ציוותה התורה שהמגדל פירות הנאכלים יניח חלקם לעניים. זה **חלקם** בפירות שגידל בעל השדה. ובהסתכלות כוללת יותר, המניח מתנות עניים בונה את הבניין החברתי של האומה. 'כי לא יחדל אביון' - היינו בכל חברה, ואף בעם ישראל, ישנם עניים. הם חלק מהציבור, ואינם סרח עודף, אלא אבר מאברי האומה אשר צריך קיום, ובסדר זה ריבונו של עולם סידר לו את קיומו.

1. מילי דדרוש לסיום החלק הראשון של הלכות מתנות עניים, שנסתיים עש"ק פר' אמור תש"פ.
2. פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) ויקרא דף סה עמוד ב.
3. מדרש הגדול, ויקרא כג, כב.

אף בניין בית המקדש הוא הלב המאחד את כל ישראל, ובהקרבת הקרבנות בו ניתנת ההשפעה וההזנה לכל ישראל. על כן הפעולה של בניין המקדש מתאחדת עם הנחת מתנות עניים. שתי הפעולות בונות את בית ישראל בשלמותו, זה המניח בונה את הבניין החברתי, והבונה את בית המקדש וגורם שיוקרבו עליו הקרבנות תמידין ומוספין וקרבנות יחיד מקיים את חיי כל האומה.

נאמר במנחות (קי ע"א): 'כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם'.

אנו, שעסקנו במשך כמה שנים בהלכות 'מתנות עניים', כאילו הנחנו מתנות עניים, והצטרפנו לבניין בית המקדש והקרבת הקרבנות בו.

